

BAĞIMSIZ MERKEZ BANKASININ SİYASİ OTORİTE KARŞISINDA SORUMLULUĞU

Dr.Suat OKTAR
MÜ İİBF, İktisat Bölümü, Doçent

ABSTRACT: Central banks are not independent completely from governments decisions. There is a close encounter and dependency between both. And this paper tries to explain the relationship.

I-GİRİŞ

Para politikasının uygulanmasında, siyasi otoriteden kaynaklanacak baskılar politika hedeflerinden sapmalara yol açabildiği gibi, ekonomide dengelerin bozulmasına da neden olabilmektedir. Para politikası üzerinde yoğunlaşan siyasi nüfuzun önüne geçilebilmesi ise, merkez bankalarının bağımsız bir kimliğe sahip olmalarıyla olanaklıdır. Gerçekten, siyasi otoritenin etki ve müdahale alanından izole olmuş bir merkez bankasının, para politikasının etkinliğini artıracak ve uzun dönemde fiyat istikrarını sağlayacağı yönündeki görüş genel kabul görmektedir.

Ancak, gerek siyasi iktidar gerekse merkez bankası tarafından yüklenilen görevlerin kapsamı ve amaçları, ikisi arasında çok sıkı bir işbirliğinin ve uyumun gerçekleştirilmesini gerektirmektedir. Bu nedenle, merkez bankasının bağımsız olması, bu kurumun siyasi otoriteden bütünüyle ayrılması anlamını taşımaz. Kaldı ki merkez bankası tek başına kendi çizdiği ve belirlediği yönde işlev görebilme gücüne sahip değildir[1]. Aksine merkez bankası, siyasi iktidarın yüklediği genel ekonomi politikası içerisinde belli bir misyonu üstlenerek, bu politikanın başarısına katkı yapmak ve destek vermek durumundadır. Nitekim bu durum, dünyada en yüksek bağımsızlık derecesine sahip Alman Merkez Bankası Bundesbank için bile geçerlidir. Bundesbank'ın kuruluş yasasının 12'nci maddesi, "Alman Merkez Bankası Federal Hükümetin genel ekonomi politikasını desteklemekle yükümlüdür" şeklinde düzenlenmiştir[2].

Buna göre, merkez bankaları bağımsız bir kimlik taşıyabilirler, kendi kendilerine misyon biçemezler ve kendi kendilerine hedef belirleyemezler. Zira, ekonomide mali politikaların yürütülmesi sorumluluğu bütünüyle siyasi iktidara aittir. Genel ekonomi politikasının başarısı da, her iki politikanın birbirlerinden kopuk olmalarının aksine, birbirlerini tamamlamalarıyla söz konusu olabilir. Zira amaç, en iyi para ya da en iyi maliye politikası değil, en iyi genel ekonomi politikasıdır[3].

Bilindiği gibi, genel politikanın başarısızlığı durumunda, bunun maliyeti siyasi iktidara çıkartılır. Siyasi iktidar başarısızlığın faturasını yapılacak seçimi kaybetmekle öder. Bununla birlikte, iktidarın seçim takvimi yaklaştığında uygulayacakları seçim ekonomisi ile (genişleme politikalarıyla), seçmenin gözünü boyayarak bu maliyetten kurtulma olanağına sahip oldukları da açıktır[4]. Nitekim böyle bir konjonktür, Birleşik Amerika'da çok sık yaşanmaktadır. Bu ülkede para politikalarının basit ancak etkin bir aracı durumunda olup, seçim öncesinde ve sonrasında yoğun bir biçimde kullanılmaktadır[5:540-546].

Merkez bankalarından genel ekonomi politikasına destek vermeleri beklenirken, bu durumun siyasi otorite tarafından istismar edilmeyeceğinin de garantisi yoktur. Nitekim merkez bankaları son elli yıldan bu yana, istisna oluşturacak bir kaç ülkenin dışında, genelde hükümetlerin direktiflerine açık oldukları dolayısıyla da sadece bir emisyon kurumu gibi görev yaptıkları bilinen bir olgudur. Dünyada en yüksek bağımsızlık derecesine sahip bir kaç merkez bankasından biri olan Federal Reserve bile, Kongre ya da hükümet organı aracılığıyla baskılara muhatap olur. Federal Reserve yasal yönden güçlü bir donatıma sahip bulunduğu halde, banka bu baskılardan izole olma olanağını bulmakta çoğu kez zorlanmaktadır[6:453].

Merkez bankası yüklediği görevi yerine getirirken, siyasi iktidarın müdahalelerinden ve etkilerinden uzak kalmalıdır. Bu nedenle, merkez bankası bağımsız olmalıdır. Ne var ki, bu bağımsızlık, her iki tarafı bağlayan tüm alanlarda yakın ve sıkı bir işbirliğine olanak tanıyacak bir çalışma zemini üzerinde sağlanmalıdır. Yoksa bu bağımsızlık, merkez bankasının sorumsuz davranışlarda bulunmasına yol açacak bir mahiyet taşıyamamalıdır. Nitekim dünyanın en prestijli merkez bankası Bundesbank'ın bağımsızlığı bile "hükümet içinde bağımsızlıktır". Bu bağımsızlık, bankanın guvernörü Selesinger'in, "bağımsızlığımız, sınırlarımızı aşmayacak gücümüze bağlıdır" sözüyle açıklanabilir[7:453].

Para ve maliye politikalarının optimal bir etkinlik sağlamak üzere kombine ve koordine içerisinde yürütülmelerinin vararı kuşkusuz büyük olacaktır.

Örneğin hükümet, teklif edeceği vergilerin ve hazırlayacağı ekonomi politikalarının nakit alanındaki etkilerine ilişkin olarak, bağımsız bir merkez bankasının yansız yöndeki teknik görüşünden yararlanma olanağını elde edebileceği gibi; Merkez bankası da uygun nakdi ve kredi önlemleriyle hükümetin icraatını kolaylaştırabilir. Hatta, bazı baskı gruplarınca dayatılan, ancak kendisinin sağlıklı ve uygun bulmadığı ekonomik önlemlerin alınması konusunda zorlanan hükümetin, bağımsız bir kimlik taşıyan merkez bankasının prestijinden yararlanması da mümkün olabilir. Öte yandan, çeşitli durumlara ilişkin merkez bankasının izlenen politika da, ancak, siyasi iktidarın tamamlayıcı icraatıyla etkinlik kazanabilir[8:1].

Görüldüğü gibi, genel ekonomi politikasının belirlenen hedeflere ulaşması, politikalar arasında çıkması olası çatışmalara meydan vermeyecek bir uyumun gerçekleştirilmesi ile olanaklıdır. Merkez bankasının bağımsız konumda bulunması, politikalar arasında bir çatışmaya ya da sürtüşmeye yol açmamalıdır. Eğer genel ekonomi politikası, para politikasıyla desteklenmediği için istenilen başarıya ulaşamıyorsa, daha da kötüsü para politikası nedeniyle ekonomik gelişme köstekleniyorsa, fiyat istikrarı sağlanmış olsa bile, merkez bankası görevini yapmış sayılmaz.[3:184]. Zira, başka maliyetlere yol açma pahasına sağlanabilecek bir parasal istikrar, ekonomide tek başına bir değer taşımaz.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- [1]-Tevfik, Güngör; "Merkez Bankası kime karşı bağımsız? Kime karşı sorumlu?", Dünya Gazetesi (2.08.1993)
- [2]-Hans, Tietmeyer; "The Role of an Independent Central Bank in Europe" ed., Patrick Downes ve Reza Vaez-Zedah, The Evolving of Central Banks, Washington D.C., IMF, 1991.
- [3]-Sait, Dilik; "Devlet Karşısında Merkez Bankası ve Merkez Bankalarının Bağımsızlığı", A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt: XXV, No:1, (Mart,1970).
- [4]-Seçim ekonomisinin uygulamalarına ilişkin geniş bilgi için bkz.
Edward R. Tuft, Political Control of the Economy, Princeton University Press, New Jersey, 1978;
Alberto Alesina ve Jeffrey Sachs, Political Parties and the Business Cycle In the U.S. 1948-1984, Journal of Money, Credit & Banking, Vol:20, No:3, (August,1988), ss.63-82 ;
Kenneth, Rogoff ve Anne Sibert, Elections and Macroeconomic Policy Cycles, Review of Economic Studies, Vol:L.V,1988, ss. 1-16;
- Suat, Oktar, Seçim Ekonomisi ya da Ekonominin Politizasyonu, Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Yıl:33, Sayı:3, (Mart,1996), ss.5-13.
- [5]-Dudley G., Luckett ve Glenn T., Potts, "Monetary Policy and Partisan Politics", Journal of Money, Credit & Banking, Vol:12, No:3, (August,1980).
- [6]-Alex, Cukierman, "Central bank Stability, Credibility and Independence", Cambridge, Mass: MIT Press, 1992.
- [7]-David, Marsh, "The Most Powerful Bank: Inside Germany's Bundesbank", Times Books, 1992.
- [8]-David L., Grove, "Merkez Bankalarının Bağımsızlığı ve Hükümet ile Münasebetleri", Çev. M.Fethi Atay, Maliye Bülteni, Sayı: 587, (Temmuz, 1963).